

ДИТЯЧО-ЮНАЦЬКИ КЛУБИ ЗА МІСЦЕМ ПРОЖИВАННЯ ЯК ІНСТИТУЦІЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

З початком незалежності в Україні широкого визнання набуває нова реформа в галузі освіти, яка використовує інклюзивну освітню парадигму для дітей з особливими освітніми потребами. Безумовно, зазначена форма навчання визнається у світі в якості однією з важливих передумов соціального виховання таких дітей. У нинішній ситуації все гостріше постає питання суспільного розуміння необхідності позашкільної освіти, як невід'ємної складової системи безперервної освіти. Завдяки інституціям позашкільної освіти створюються всі необхідні умови для здобуття освіти особами з особливими освітніми потребами з урахуванням їхніх індивідуальних інтересів, можливостей, здібностей, а також забезпечуються виявлення та усунення факторів, що перешкоджають реалізації прав і задоволенню потреб таких осіб у сфері позашкільної освіти.

В нашій країні початок процесів інтегрування дітей з особливими освітніми потребами у масову шкільну систему почався з 90-х рр. минулого століття й поступово поширюється сьогодні в інституціях позашкільної освіти. За роки незалежності України було прийнято цілу низку нормативних актів, які закріплювали право цієї категорії дітей на здобуття освіти: ЗУ «Про освіту», 1991 р., ЗУ «Про загальну середню освіту», 1999 р., ЗУ «Про охорону дитинства», 2001 р., ЗУ «Про реабілітацію інвалідів», 2005 р., ЗУ «Про основи соціальної захищеності інвалідів України», 2017 р. ЗУ «Про позашкільну освіту», статті 6 - 8, Національна доктрина розвитку освіти, Програма розвитку позашкільних навчальних закладів на 2002–2008 рр. тощо. Зокрема, Концепція позашкільної освіти та виховання розкриває загальні концептуальні положення щодо змісту і форм позашкільної освіти, її організації і стратегії розвитку. Національна доктрина розвитку освіти передбачає розвиток цілісної міжгалузевої багаторівневої системи позашкільних навчальних закладів різних типів і профілів для забезпечення необхідних умов для розвитку здібностей і таланту підростаючого покоління, зміцнення здоров'я, професійного

самовизначення, формування національної культури, адаптація дітей з особливими освітніми потребами до суспільного життя.

Проблемі інклюзивної освіти присвячено численні наукові праці дослідників: А. Колупаєва, характеризуючи стратегічні напрями сучасної освітньої політики України, позиціонує інклюзивну освіту, як найбільш значущий інноваційний рух в освіті XXI століття [4, с. 11-19]; В. Засенко визначає важливі кроки змін щодо реформування системи освіти для дітей з особливими потребами, які відбуваються в руслі прогресивних світових тенденцій, від інституалізації до інклюзії [2, с. 7-12]; О. Тараненко характеризує стан і розвиток системи освіти дітей з особливими освітніми потребами за часів незалежності України (1991-2016 рр.) [5, с. 7-18]; С. Архипова, Л. Смеречак обґрунтовують значимість соціального виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання тощо [1, с. 8-15].

Теоретичні основи позашкільної освіти закладені в педагогічних працях Г. Ващенко, А. Макаренка, Н. Крупської, М. Пирогова, С. Русової, В. Сухомлинського, С. Шацького та інших. Крім того, вагомий внесок у вирішення проблеми організації сфери позашкільної освіти внесли сучасні вітчизняні і зарубіжні фахівці. Важливо зосередити увагу на дослідженнях Р. Кларіса, який в своєму нарисі про необхідність кооперації формальної та неформальної освіти дає короткий огляд того, що відбувається з системою позашкільної освіти в Європі та про необхідність взаємодії між системами шкільної і позашкільної освіти [3, с. 21-25]. В своєму дисертаційному дослідженні С. Чернета акцентує увагу на організаційно-педагогічних умовах соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях [8]. Беззаперечно важливим є результати дослідження Д. Малкова щодо особливостей організації дозвіллевої діяльності підлітків та молоді у клубах за місцем проживання [6, с. 223-227].

Розгляд різноманітних аспектів організації дозвіллевої діяльності підростаючого покоління у дослідженнях останніх років дав змогу говорити про необхідність вивчення ролі дитячо-юнацьких клубів (ДЮК) за місцем

проживання як форми організації вільного часу дітей з особливими освітніми потребами.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й перевірці педагогічних умов, що сприяють ефективній організації дозвіллевої діяльності дітей, зокрема дітей з особливими освітніми потребами на базі ДЮК за місцем проживання.

В Україні розгалужена мережа позашкільних навчальних закладів представлена різноманіттям типів та форм власності. У сучасних умовах перебудови суспільної свідомості великого значення набуває феномен ДЮК за місцем проживання, які у своїй роботі реалізують нові тенденції в напрямках дозвілля та впроваджують інклюзивні підходи в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами.

Привабливість ДЮК за місцем проживання для дітей полягає в наступному: 1) інституція надає переважно безкоштовні послуги та має зручний режим роботи і місце розташування до будинку де живе дитина; 2) процес побудови життєдіяльності клубу відбувається за принципами демократизації і гуманізації; 3) наявність різноманіття пропонованих форм проведення змістовного дозвілля; 4) неформальне спілкування з однолітками забезпечує знайомство з новими друзями; 5) створення сприятливих педагогічних умов для адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

В умовах загальної комерціалізації дозвіллевих послуг в Україні ДЮК за місцем проживання є найдоступнішими для дітей і підлітків, особливо з малозабезпечених верст населення. На нашу думку, головними рисами діяльності ДЮК за місцем проживання можна вважати: формування відносин між педагогом та дитиною, дитиною та іншими дітьми; здійснення змістовної діяльності у вільний час; організація індивідуальної, групової, колективної, масової, комплексної діяльності; формування загальних потреб та інтересів дітей; досягнення результатів, відповідних до мети і завдань виховання.

Сучасні ДЮК за місцем проживання, як складові структури позашкільної освіти, на практиці виступають багатофункціональними центрами щодо організації дозвілєвої діяльності підростаючого покоління.

Важливим аспектом в організації дозвілля в ДЮК за місцем проживання є:

- 1) залучення різновікової категорії дітей (від 6 до 17 років); дітей з особливими освітніми потребами (діти з фізичними та мовними вадами розвитку, діти-переселенці, діти позбавлені батьківського піклування, діти «зони ризику», діти-сироти, напівсироти, діти з багатодітних родин, обдаровані діти тощо);
- 2) використання різноманітних видів (спортивна, туристично-екскурсійна, художньо-творча, культурна) та форм (гра, гуртки, екскурсії, спортивні та видовищні шоу, спортивні секції, хобі-групи та ін.) з метою створення сприятливого психологічного середовища дозвілєвої діяльності і налагодження дружніх стосунків між дітьми.

Кожна вікова категорія має власні інтереси і потреби, різноманітні види, форми і засоби дозвілєвої діяльності. Педагогу важливо враховувати організацію дозвілєвої діяльності відповідно сучасним потребам і запитам дітей. Характерною особливістю дітей молодшого шкільного віку (6-10 років) є бажання вчитися та пізнавати світ, яке вони реалізують переважно через гру, а тому в основі форм роботи з молодшими школярами повинна бути гра, як універсальний метод пізнання, навчання, організації відпочинку. Підліткам (10-15 років) характерна потреба пізнати і показати себе, знайти однодумців, проходить активний процес професійної орієнтації. Тому індивідуальні, групові бесіди найбільш ефективні у роботі з цією віковою групою. Старшокласники (15-17 років) повинні мати змогу реалізувати навички, які одержали вдома, в школі, в професійних навчальних закладах. Для цієї вікової групи характерні такі форми організації дозвілля як: диспути, ток-шоу, вечори відпочинку, диско-програми, конкурси, тематичні вечори, дні інформації, дні фахівця та інші. Особливої уваги вимагає організація дозвілля дітей з особливими освітніми потребами, оскільки на перший план виходить необхідність в підвищеній фізичній активності, в

пізнавальній діяльності, а також прагнення провести вільний час з однолітками заради спілкування.

Сьогодні сучасні діти організують власне дозвілля самостійно на вулиці або дома в іграх на гаджетах, телефонах, комп'ютерах. Вуличне виховання негативно впливає на поведінку дитину, що в свою чергу приводить до злочинності, пияцтва, наркоманії. Надмірне захоплення комп'ютерними іграми деструктивно впливає на її соціальний та емоційний розвиток, погіршує здоров'я та відриває особистість від суспільного життя. Ми погоджуємось з думкою С. Шацького, який стверджував про те, що змагатися з вулицею дуже важко, клуб повинен створювати середовище, в якому дітям було б цікаво; працівники клубу повинні володіти фантазією, вміти урізноманітнити форми роботи [7, с. 101].

Отже, одним із найважливіших завдань педагога є вміле використання педагогічної майстерності для залучення дітей до ДЮК за місцем проживання. Правильна організація дозвілля захищає дітей від вуличних негараздів, направляє дитячу енергію в конструктивне русло, сприяє формуванню у дітей культури спілкування, зміцненню сімейних зв'язків, створює умови для самореалізації і самовиховання особистості. Однак, педагогу доводиться в своїй роботі стикатись із низкою проблем соціально-педагогічного характеру, а саме: у зв'язку із великою пропозицією послуг на ринку освіти зменшується кількість дітей старшої вікової категорії; ДЮК за місцем проживання знаходяться па перших поверхах житлових будинків, чим заважають мешканцям; клубні установи не мають просторих приміщень для проведення масових заходів; відсутність облаштованих майданчиків не дозволяє проведенню повноцінних занять на вулиці; брак фінансування не дає можливість придбання сучасних технічних засобів, розвиваючих ігор, спортивного та ігрового інвентарю, періодичних педагогічних видань та дитячої літератури, доступу до інтернет ресурсів; клубні інституції не мають допоміжного персоналу (спеціалістів – психологів) для роботи з дітьми з особливими освітніми потребами та їх батьками. Однак, саме в таких умовах сучасний педагог ДЮК за місцем

проживання повинен здійснювати організацію дозвіллевої діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Нова реформа освіти, яка сьогодні поширюється закладами загальної середньої освіти (ЗЗСО), де створюються усі умови для впровадження інклюзивної освіти та фінансується з боку держави дуже повільними кроками наближається до інституцій ДЮК за місцем проживання. Значущість ДЮК за місцем проживання для розвитку, навчання, виховання, адаптації та соціалізації в суспільстві дітей з особливими освітніми потребами є вагомою, а тому повинна підтримуватись з боку держави.

Висновки. Отже, дитячо-юнацьки клуби за місцем проживання є невід'ємною ланкою позашкільної освіти. В своїй роботі клуби використовують різні види, форми, методи, засоби організації дозвіллевої діяльності з дітьми та підлітками. Дитячо-юнацьки клуби за місцем проживання, як інституція позашкільної освіти, сприяють залученню різновікової категорії дітей одночасно та створює найбільш сприятливі адаптаційно-соціалізуючи умови для дітей з особливими освітніми потребами.

Список літератури

1. Архипова С. П., Смерчак Л. І. Особливості соціального виховання дітей з особливими освітніми потребами в умовах інклюзивного навчання. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка.* 2018. Вип. 24(1). С. 8–15. Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2018_24\(1\)_4](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_011_2018_24(1)_4)
2. Засенко В. В. Спеціальна освіта: кроки до змін. *Особлива дитина: навчання і виховання.* 2017. Т. 1, № 81. С. 7–12.
3. Рене Кларіс. Необхідність кооперації формального и неформального образования. *Евразийский образовательный диалог* : матеріали міжнарод. форуму. (Ярославль, 2013 г.). Часть 2. ГОАУ ЯО ИРО. С. 21-25.
4. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта як трансформаційна стратегія сучасної освітньої політики. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами.* 2010. Т. 7, № 9. С. 11–19.
5. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Освіта дітей з особливими потребами за часів незалежності України: етапність у стратегічному вимірі. *Особлива дитина: навчання і виховання.* 2016. Т. 3, № 79. С. 7–18.
6. Малков Д. Ю. Особливості організації дозвіллевої діяльності за місцем проживання. *Актуальні питання культурології.* 2012. № 12. С. 223–227.
7. Нікітіна Н. І., Глухова М. Ф. Методика і технологія роботи соціального педагога. М.: Владос, 2007. 399 с.

8. Чернета С. Ю. Організаційно-педагогічні умови соціалізації підлітків у неформальних молодіжних об'єднаннях: автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец.13.00.05. К., 2005. 18 с.